

№ 09 (650)
Сакавік 2017 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- 👉 Ініцыятыва: «Што? Дзе? Калі?» – пра Лобжу – *стар. 2*
- 👉 500-годдзе: старадаўнія назвы месяцаў – *стар. 4*
- 👉 Юбілей: 90 гадоў Полацкаму краязнаўчаму музею *стар. 5*
- 👉 Імпрэза: талент і родная мова – *стар. 7*

Маладыя з вясельным караваем: інсталяцыя на выстаўцы «Вяселле Заходняга Палесся»

І на дзяжу саджалі, і пакрывала здымалі...

У сярэдзіне лютага ў Музеі беларускага народнага мастацтва (які месціцца ў ваколіцах вёскі Раўбічы, што ў Мінскім раёне, побач з вядомым спарткомплексам) адкрылася новая выстаўка. Гэтым разам яна прысвечаная вясельным традыцыям Заходняга Палесся. Час адкрыцця супаў з часам, калі раней у Беларусі напярэдадні Вялікага посту засылалі сватоў, каб абмеркаваць будучае веселле, што будзе зладжанае пасля Вялікадня. Прапаную чытачам паглядзець на экспанаты. Вашаму карэспандэнту за экскурсавода была супрацоўніца музея Таццяна Андрэевіч.

Выстаўка «Вяселле Заходняга Палесся» аб'ядноўвае фотавыстаўку «Экспедыцыйныя фотазамалёўкі Заходняга Палесся», а таксама арыгінальныя прадметы з калекцыяў адзення, абутку, галаўных убораў, тканінаў і музычных інструментаў Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту. Арганізатары звяртаюць увагу, што частку экспанатаў музей выстаўляе ўпершыню. Экспазіцыя будзе вандраваць па свеце. Летась у кастрычніку яна дэманстравалася ў Літве ў музеі народнага побыту ў Румшышкес.

Разам з фотаздымкамі прадстаўленыя інсталяцыі, што паказваюць асноўныя элементы заходнепалескага вяселля. Яно пачыналася з абрадаў у хаце маладой (сватанне, запоіны, пасад маладой на дзяжу, зборная субота, караваны абрад), дасягала сваёй кульмінацыі (святочнага застолля і шлюбу) і заканчвалася рытуаламі ў хаце маладога (сустрэча маладых, дэманстрацыя тканага пасагу нявесты, абрад «пакрывала зняць»). І асаблівае месца на выстаўцы займаюць унікальныя святочныя строі Заходняга Палесся канца XIX – сярэдзіны XX ст. У іх апранутыя адмысловыя манекены, што

нібыта паказваюць, як адбываўся той ці іншы этап. Зрэшты, і само вяскованне вяселле – гэта адмысловы спектакль, дзе можна ўбачыць характэрнае народных звычаяў. Вясельная абрада насць дае ўяўленне пра побыт беларусаў, іх вераванні, маральныя і этычныя погляды. А кожнае дзеянне мае сваё месца і сваё значэнне. Многія рытуалы яшчэ ў глыбокай старажытнасці паводле сваёй сутнасці – магічныя дзеянні, што павінны былі забяспечыць шчаслівае жыццё маладым. З прыходам хрысціянства абрад ускладніўся, у ім з'явіліся новыя элементы, найважнейшым з якіх з'яўляецца шлюб у храме.

Давайце паглядзім на гэты старажытны, стагоддзямі і пакаленнямі адпрацаваны, сцэнар. І можа быць, некаму з нашых чытачоў захочацца пабачыць на свае вочы выстаўку, што будзе ў раўбіцкім музеі аж да пачатку мая, а нехта возьме за аснову для свайго вяселля або скарыстаецца нейкімі элементамі, каб зрабіць свой шлюб адметным, адрозным

ад сучасных «свадеб» з тамадою, з часам дзіўнымі конкурсамі, дзе «ели, пили – про молодых забыли»... Тым больш, ёсца тут і мясцовыя асаблівасці.

Такім чынам: у Заходнім Палессі сватанню папярэднічалі «прэпыты». Калі маладыя людзі дамовіліся пра шлюб, то маці жаніха, хросная маці ці сястра ішлі ў хату нявесты, каб паглядзець на будучую нявестку, перапытаць, ці згодна тая выйсці замуж за хлопца. Маці жаніха пякла хлеб для маткі нявесты. Пры згодзе на будучы шлюб яны мяняліся хлябамі, і па ўсёй вёсцы разляталася навіна: «Хлеб абмянялі».

Мэтаю сватання было дамаўленне пра шлюб. Калі хлопцу і дзяўчыне прыходзіў час жаніцца, і яны былі незнаёмыя паміж сабой, іх родзічы запрашалі сваццю для знаёмства маладых. Сваццяй (ці свахай) на вяселлі таксама звалі замужнюю жанчыну з боку маладой ці маладога. Яна на вяселлі надзявала «рожкі» ці «кветкі» – галаўны ўбор з пучкамі фарбаваных пёраў (на выстаўцы прадстаўлены кобрынскі касцюм свацці).

Пасля згоды маладой бацькі маладога пасылалі да яе сватоў. Ішлі мужчыны: сват, жаніх, бацька жаніха, хросны бацька ды іншыя сваякі. Яны павінны былі

паказаць жаніха з найлепшага боку і дазнацца ў дзяўчыны пра яе намеры. А ў Столінскім раёне было зведзена, што хлопец прыносіў лапці для ўсёй сям'і абранніцы. Зайшоўшы ў хату, кідаў лапці на падлогу і пытаў: «Падобенькі пастоленкі?» Калі дзяўчына была згодная выйсці за яго замуж, то казалі: «Падобенькі». І на знак згоды дарыла бацьку жаніха ручнік і хустку матцы. А далей ужо бацькі дамаўляліся, калі й як сыграюць вяселле.

Праз некаторы ж час у хаце нявесты адбываліся «запоіны»: дзяўчыну «запівалі» да роду жаніха, і тая ўжо не мела права адмовіцца ад вяселля. Галоўнай абрадавай стравой была яечня; таму часам пра нявесту казалі, што яна «запітая» ці «заедзеная яечняй».

А прыкладна за тыдзень да вяселля адбывалася запрашэнне. Было пашыранае, калі гэта рабіла маладая. Яна апраналася ў святочнае адзенне, завязвала на руку ручнік і заходзіла ў хату, запрашала гасцей. Калі ў хаце былі незамужнія дзяўчыны, то, выходячы, цягнула ручнік па падлозе, каб тыя таксама неўзабаве ўслед за ёю выйшлі замуж.

(Заканчэнне на стар. 3)

На тым тыдні...

✓ Штогод **21 лютага** ва ўсім свеце пад эгідай ЮНЕСКА адзначаецца **Міжнародны дзень роднай мовы**. З гэтай нагоды ўжо шосты год запар ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі ладзяцца тэматычныя літаратурныя чытанні.

21 лютага там адбылася літаратурная імпрэза «**Няспісанае сэрца**», прымеркаваная да 100-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Пімена Панчанкі. Сёлета бібліятэка арганізавала сустрэчу з вучнямі Мінскай сярэдняй школы № 199, у якой дзейнічае літаратурны музей народнага паэта, адкрыты ў 2003 г. І невыпадкова: школа размешчана на вуліцы, названай у гонар Пімена Емяльянавіча.

✓ **21 лютага** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася **музейная акцыя «Дзясятка – за Коласа!»**, прымеркаваная да Міжнароднага дня роднай мовы. Яе ўдзельнікі пісалі дыктоўку па творах Якуба Коласа і вызначалі, з якога твора ўзяты ўрывак. Удзельнікі, якія напісалі дыктоўку на дзе-

сяць балаў і правільна назвалі твор, атрымалі падзякі і памятныя сувеніры ад музея.

✓ **22 лютага** ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага адкрылася **выстаўка «Мінск Іосіфа Лангбарда»**, прысвечаная 950-годдзю Мінска, а таксама 135-годдзю з дня нараджэння заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, доктара архітэктуры, выбітнага горадабудаўніка І. Лангбарда. Яго творчасць значна паўплывала на архітэктуру Мінска 1930-х гг. У гэты перыяд дойлід стварае праекты, у якіх найбольш поўна праявіўся яго талент: Дом Чырвонай Арміі, Вялікі тэатр оперы і балета, галоўны корпус Акадэміі навук БССР, Дом урада.

Таксама на выстаўцы прадстаўленыя прадметы з калекцыі Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь, якія летась былі знойдзеныя на гарышчы Дома ўрада. У музеі можна ўбачыць інструменты будаўнікоў і будаўнічыя матэрыялы 1930-х гг.: нажоўка, шпатэлі, цвікі, замкі, засаўкі, страхавачны будаўнічы пояс. Унікальнымі з'яўляюцца прадметы часоў акупацыі Мінска, якія пакінулі гітлераўскія салдаты і афіцэры: пачкі цыгарэтаў, скрынкі для запалак, шклянкі ад лекаў і касметычных сродкаў.

✓ **22 лютага** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі адбылася **прэзентацыя аднатомнага «Тлумачальнага слоўніка беларускай літаратурнай мовы»**, падрыхтаванага калектывам лексікографічнага Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа пад навуковай рэдакцыяй кандыдата філалагічных навук, дацэнта І. Капылова. Слоўнік выйшаў у РУП «Выдавецтва Беларуска-Энцыклапедыя імя Пётруся Броўкі».

Новае выданне слоўніка стваралася на базе свайго папярэдніка – «Тлумачальнага слоўніка беларускай літаратурнай мовы» М. Судніка і М. Крыўко. Гэты слоўнік адлюстроўваў асноўнае лексічнае багацце беларускай мовы 1980 – 1990-х гг.

Аднатомны «Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы» змяшчае больш за 65 тысячаў словаў і дае не толькі тлумачэнне іх значэнняў, але і з'яўляецца нарматыўным даведнікам па арфаграфіі, націску, словазмяненні, словаспалучэнні і граматычнай характарыстыцы. У слоўнік унесены змены ў напісанне словаў паводле прынятага ў 2008 г. Закона Рэспублікі Беларусь «Аб правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі».

✓ **24 лютага** ў бібліятэцы Беларускага дзяржаўнага ўні-

Нашы віншаванні

ГА «Беларускі фонд культуры» і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра віншуюць галоўнага бухгалтара нашай арганізацыі **Людмілу Барысаўну ГОЛУБЕВУ** з чарговай вясной маладосці, са светлым юбілеем. Зычым Вам здароўя і моцы, поспехаў і плёну. Наперадзе – новыя вёсны і птушак прылёты, і красак буянне!

версітэта культуры і мастацтваў адбылася **прэзентацыя кнігі Ларысы Доўнар «Кніжная справа ў Мінску (канец XVIII – пачатак XX стагоддзя) і круглы стол на тэму «Навуковая кнігазнаўчая школа: пераемнасць, кірункі фарміравання і ўзаемадзеяння»**.

✓ **24 лютага** ў Музеі гісторыі тэатральнай і музычнай культуры (філіял Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь) адкрылася **выстаўка «Гітары мінулай эпохі»**, на якой упершыню прадстаўле-

ная калекцыя гітараў дыржора Уладзіміра Мітраева. Наведнікі музея даведваюцца аб тым, як з'явілася гітара, аб яе эвалюцыі.

✓ **27 лютага** ў Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі адкрылася **выстаўка працаў беларускіх і італьянскіх дзяцей «Мастацтва без межаў»** па выніках Міжнароднага конкурсу «Музычныя малюнкi». Таксама прадстаўленыя творы беларускіх мастакоў Глеба Отчыка, Юрыя Хілько і Сяргея Шэмета.

Што, дзе і калі адбывалася ў Лобжы?

Аграгарадок Лобжа Клімавіцкага раёна, які і любіць і свае адметнасці. А дзе можна больш поўна і падрабязна захаваць звесткі пра родны куточак, як не ў школьным музеі?

Музей Лабжанскай сярэдняй школы гасціна адчыніў дзверы для наведнікаў 28 лютага 2009 г. За гэты час мясцовыя краязнаўцы дасягнулі пэўных

поспехаў: сталі ўдзельнікамі і пераможцамі мерапрыемстваў і конкурсаў рознага ўзроўню. Аб гэтым мы раней расказвалі чытачам «Краязнаўчай газеты». Цяпер праца для па-

паўнення школьнага музея экспанатамі і звесткамі пра гісторыю роднага краю працягваецца.

На базе музея працуе аб'яднанне па інтарэсах «Юныя этнографы» ад Клімавіцкага цэнтра дадатковай адукацыі дзяцей і моладзі, праходзяць урокі гісторыі, сабраны матэрыялы выкарыстоўваецца на ўроках беларускай мовы і літаратуры, мастацтва, геаграфіі.

Працуе музей і па суботах. Як кіраўнік музея я распрацавала цыкл інтэлектуальных гульняў «Што? Дзе? Калі?», які плануецца правесці ў тры этапы: у студзені – «Мой родны кут Лабжаншчыны», у сакавіку – «Клімавіцкі калейдаскоп», у красавіку – «Этнаграфічная спадчына». Дадасца і яшчэ адзін тур гульні, які падрыхтаваў і плануе правесці настаўнік геаграфіі Уладзімір Новікаў.

Для ўдзелу ў гульнях сфармаваныя дзве каманды – «Спадчына» і «Рытм». Дэвіз першай – словы Уладзіміра Караткевіча «Не пагарджаць святым сваім мінулым, а заслужыць яшчэ і вартым быць яго», дэвіз другой – «У любым часе, у любым веку заставацца чалавекам». Капітан каманды «Спадчына» Ігар Новікаў з'яўляецца актывістам школы, старшынёй Савета школьнага музея. У сваёй камандзе Ігар сабраў неаб'яковых да гісторыі Бацькаўшчыны сяброў: гэта Ірына Кружаленка, Улад Пуцята, Яна Шлапакова, Каця Келбусава, Вадзім Кружаленка, Арцём Манетаў. Каманду «Рытм» прадстаўлялі капітан Ангеліна Батэнка, Ульяна Талалаева, Юра Судзілоўскі, Улада Падабед, Дзіма Гершанкоў, Арцём Панепалык – таксама захопленыя краязнаўствам вучні.

А цікавіцца сапраўды ёсць чым. У далёкай старажытнасці на беразе ракі Сож зна-

ходзіліся стаянкі перыяду неаліту. Пакінула адбітак на нашых мясцінах, да прыкладу, Паўночная вайна 1700 – 1721 гг. Пятроўскі луг, Мяцішча, Каралеўшчына, Каралеўская крыніца – назвы, якія засталіся як памяць аб тых падзеях. У гэтых мясцінах, магчыма, начаваў Пётр I, пасвіліся на лугах коні імператарскага войска, яго ваяры ладзілі пераправу для цяжкіх гарматаў праз раку Лабжанку. Хадзіў па гэтай зямлі і кароль шведскі Карл XII, спыняўся для адпачынку, піў чыстую крынічную ваду. Таксама Лобжа – радзіма кіраўніка сялянскага паўстання 1740 – 1744 гг. Васіля Вашчылы.

Праславілі наш край і яго абаронцы ў гады Вялікай Айчыннай вайны – В. Падліпскі, І. Курносаў, С. Петрачэнка, І. Лаўрыненка, М. Валодзін, Герой Савецкага Саюза Д. Жмураўскі і многія іншыя.

Гэты матэрыял і іншыя звесткі змяшчаліся ў пытаннях першага тура гульні «Што? Дзе? Калі?». Пераможцам стала каманда «Спадчына». Недарэмнай была праца ў школьным музеі капітана каманды І. Новікава і яго сяброў – вось і спатрэбіліся набытыя веды. Наперадзе іншыя этапы гульні. Пспехаў вам, маладыя краязнаўцы! Няхай набытыя вамі веды будуць узагаародай за вывучэнне і захаванне нашай спадчыны.

*Ірына НАВАТРОДСКАЯ,
настаўнік гісторыі Лабжанскага
дзіцячага сада – сярэдняй школы
Клімавіцкага раёна,
кіраўнік школьнага музея
«Гісторыя Лабжанскага краю»*

І на дзяжу саджалі, і пакрывала здымалі...

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 1)

У суботу ўвечары перад вяселлем у маладой збіраліся яе сяброўкі на вянкi (ці зборную суботу). Гэта своеасаблівае развітанне нявесты са сваімі сяброўкамі, дзявоцтвам. Дзяўчаты вілі вянкi, рабілі вясельныя кветкі, спявалі песні. У суботу ж адбываўся і абрад пасада на дзяжу. Яго звязвалі з ідэяй пладавітасці, увасабленнем якой ёсць дзяжа і збожжа. Ваш карэспандэнт пачуў на выстаўцы, што на дзяжу ў некаторых мясцінах Заходняга Палесся садзілі і маладога (вядома ж, сімволіка тут іншая).

І ўжо з замесу цеста на каравай і яго выпечкі, калі збіраліся каравайніцы, пачыналася ўласна вяселле і каравайны абрад. Усё суправаджалася спецыяльнымі рытуаламі і песнямі ў выкананні каравайніцаў. У Заходняй Беларусі каравай паякі і ў хаце нявесты, і ў хаце жаніха. Каравай разнастайна ўпрыгожваліся, для вясельнага мотальскага караваі, да прыкладу, характэрныя спецыяльныя ўпрыгожванні – пышкі (галінкі дрэваў, што акорваюць і высушваюць). Іх абкручваюць доўгімі вузкімі палоскамі цеста і запякаюць у печы, а потым упрыгожваюць папяровымі кветкамі, лісцем, засушанымі каласкамі аўса, барвенкам. Упрыгожванні прывязваюць да караваі чырвонымі ніткамі. Верх яго ўпрыгожваюць птушачкамі, мясяцамі, кветкамі з цеста, па крузе абводзяць пляцёнкай з цеста. Выпечаны ж каравай абвязваюць ручніком.

А ў нядзелю раніцою нявесту апраналі («прыбіралі») у вясельнае адзенне, бо па яе прыязджала дружина маладога. Адбывалася першае вясельнае застолле. За сталом на фоне поцілкі-дывана, пад абразамі «Цар Царом» і «Маці Божая «Адзігтрыя»» стаяць маладыя. На выстаўцы прадстаўлены святочны драгічынскі строй з вянкам на галаве маладой і святочны чэрскі касцюм маладога. Вясельнае застолле было «вянком» агульнай святочнасці. Закуску і гарэлку рыхтавалі ў асноўным бацькі маладых. Але згодна з законам ўзаемадапамогі ўсе запрашаныя госці таксама з сабой прыносілі спецыяльна згатаваныя стравы і спіртное. Адзін з кульмінацыйных момантаў вясельна – «дзяльба караваі». Яго з клеці, высока трымаючы над галавой, пад музыку выносіў сват. У хаце маладой каравай дзяліўся паміж яе роднымі, у хаце маладога – паміж яго. Бацькі, а потым іншыя госці, падыходзілі і адорвалі маладых, выказвалі пажаданні шчасця і долі ды й атрымлівалі па кавалачку караваі з рук свата.

Потым жаніх забіраў нявесту з яе хаты, і маладыя ехалі да храма на шлюб. Вясельны картэж складаўся з 4 – 5, а то і 8 вазоў, упрыгожаных каляровымі папяровымі стужкамі і галінкамі елак. Асабліва ўпрыгожвалі вазкі, на якіх ехалі маладыя. Дугу шчыльна апляталі елкай, мацавалі званок і металічныя бразготкі, нявеста вешала на яе тканы паясок.

Пасля вячання маладыя раней наведвалі магілы сваіх родных. Гэтая традыцыя ў народных уяўленнях займае дамінантнае становішча: «Перш чым сабе – продкам».

Пасля шлюбу бацька і маці маладога з хлебам-соллю сустракалі новую сям'ю перад сваёй хатай. Тут было шмат музыкі, песень. А яшчэ ў варотах клалі салому, і як толькі вазы пад'язджалі бліжэй, запальвалі яе. Коні часта не хацелі ісці, але іх сілаю праводзілі праз агонь. Старыя жанчыны лічаць, што агонь патрэбен, каб нявесту не сурочылі злыя вочы – абрад лічыўся асабліва ганаровым для нявесты. У хату жаніха ўносілі куфар, змесціва якога тут жа разглядалі. На выстаўцы прадстаўлены куфар з пасагам з мястэчка Агова Іванаўскага раёна, а побач – манекен маладой у кобынскім строі.

Далей вясельнае ўрачытасць адбывалася гэтаксама, як і ў хаце маладой. Ды была адна асаблівасць, характэрная для рэгіёна. Гэта – абрад «пакрывала зняць». Заручаную дзяўчыну сваёй маладога пакрывалі чырвонай хусткай. Згодна з народным звычаем, пасля заручынаў яна павінна была прайсці перыяд ізаляцыі, на нейкі час «знікнуць» для іншых людзей і з'явіцца перад імі ў іншай іпастасі – жонкі. Маці жаніха здымала поцілку (хустку) з нявесткі і кідала свахам. Злавіўшы яе, жанчыны пакрывалі ёй галовы і скакалі, спяваючы:

*Дзякуй Богу, сына ажаніла,
Да нявесткі дачакала.
Да не буду хлеба м'асці,*

*Да не буду хату м'асці.
Да буду парадачак вясці.
Дай, Божа, ляльку
То я буду за няньку.*

Маці жаніха здымала з галавы нявесткі вянок і завівала намітку.

Вось, уласна, і ўвесь заходнепалескі вясельны абрад. Потым была першая шлюбная ноч і першы ранак маладой сям'і. А праз некаторы час пасля вясельна адбываўся «перазоў» ці «пярэзвы», «госці» – узаемнае наведванне бацькоў маладых праз вызначаны час пасля вясельна.

Прадстаўлена фотавыстаўка «Экспедыцыйныя фотазамалёўкі Заходняга Палесся» знаёміць з вясковымі краявідамі, інтэр'ерам пабудоваў, выявамі жыхароў гэтага рэгіёна. Здымкі зроблены ў 1980-я гг. у вёсках Брэсцкай вобласці пад час экспедыцыяў. Ёсць тут жылыя хаты і гаспадарчыя пабудовы Кобынскага і Пінскага раёнаў, інтэр'еры храма і хатаў Пінскага раёна, што ў 1978 і 1980 гг. сфатаграфавалі супрацоўнікі музея-скансэна Мікалай Лук'янчык і Ульяна Шаставец. Цікавае выклікаюць таксама фотаздымкі, зробленыя Міхасём Раманюком у 1984 г. у в. Бездзеж Драгічынскага раёна. На іх – жанчыны ў традыцыйных святочных касцюмах 1920 – 1930-х гг. У рамках экспедыцыі, што адбылася ўлетку 1985 г., супрацоўнікі музея Ганна Фурс і Алесь Крыштаповіч сфатаграфавалі святочныя строі нявесты і дружкі, якія існавалі ў в. Хабовічы Кобынскага раёна ў 1920-я гг. Пастановачныя фотаздымкі выкананыя ў касцюмах, што належалі жыхаркам сяла Хабовічы Ярыне Выловік (1908 г.н.) і Хрысціне Вакуліч (1904 г.н.). Строі былі набытыя супрацоўнікамі пад час экспедыцыі і захоўваюцца ў Беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту.

Улетку 1985 г. адбылася экспедыцыя з удзелам супра-

*Сваха ў святочным строі
і маладая з павязаным ручніком*

Куфар з Агова з багатым пасагам

Маладая ў вянку і пад час зняцця пакрывала

цоўнікаў музея народнай архітэктуры і побыту Г. Фурс і А. Крыштаповіча ў в. Бездзеж Драгічынскага раёна. Яны зрабілі пастановачныя фотаздымкі (на фоне Свята-Траецкай царквы ў Бездзежы, пабудаванай у канцы XVIII ст.) у вясельных строях 1920-х гг. маладой, маладога і дружка. На ўдзельніках фотасесіі прадметы адзення, што належалі мясцовым жыхаркам Праскоўі Янушчык (1907 г.н.), Сцепанідзе Янушчык (1910 г.н.) і Сцепанідзе Бабілевіч (1913 г.н.). Строі захоўваюцца ў музеі-скансэне.

Паразмаўляў ваш карэспандэнт і з адным з наведнікаў выстаўкі. Віталь паходзіць з

Піншчыны. Кажы, калі жаніўся (а было тое гадоў са 20 таму), то вырашыў з нявестаю, што на вясельні будучы і мясцовыя абрады. У тым ліку – традыцыйны каравай. «І знайшлі вартыя каравайніцаў?» – здзівіўся я. «Так, было складана, многае ўжо страцілася і тады, але – каравай атрымаўся выдатны!» На выстаўку ж Віталь прывялі чарговыя пошукі. Кажы, хоча знайсці сабе традыцыйны пінскі ўзор для мужчынскай кашулі. То варта, мяркую, падысці на выстаўку і вам – раптам знойдзеце нештачка для сябе.

*Уладзімір ПУЧЫНСКІ
Фота айтара*

Перад выставачным караваем

Скарынава «Падарожная кніжка»

Хоць Скарынаў календар мае ўсе прыкметы самастойнага кніжнага выдання – загаловачны аркуш, сваю нумарацыю старонак, а пры канцы й свой, з выходнымі дадзенымі, каляфон, ды хоць ён і пашыраўся як выданне асобнае, але ягоным прызначэннем было таксама быць і складоваю часткай большае кнігі-зборніка – «Падарожнае кніжкі». Для цэласці гэтае кнігі Скарынаў календар быў вельмі важны сваімі практычнымі календарна-астранамічнымі інфармацыямі. З імі «Падарожная кніжка», бяспрэчна, магла шмат лепш служыць вызначанаму ёй рэдактарам-выдаўцом заданню: быць не толькі падручным малітоўнікам, але й штодзённым рэлігійна-календарным даведнікам і практычным дараднікам далёкаму ад свайго дому й свае царквы праваслаўнаму падарожнаму.

Дзеля прынятага тады ў Беларусі – ды і ўва ўсім Вялікім Княстве Літоўскім – вераснёвага пачатку новага года, і ў Скарынавым календары год не пачынаецца ад 1 студзеня, але чатыры месяцы раней – ад 1 верасня. Вось дзеля гэтага свае інфармацыі пра святы кожнага года Скарына ў сваёй «Паскаліі» пачынае заўсёды з свята «Рожство Хрыстова», з Калядаў, як першага важнага свята пачатага новага года.

Сама назва «Падарожная» паказвае на вызначанае рэдактарам-выдаўцом практычнаўжыткае прызначэнне кнігі. Што ж да зместу, дык у ёй, апрача «Псалтыра», дадзены падбор найбольш неабходных праваслаўнаму ў штодзённым карыстанні малітваў і рэлігійных спеваў, з дадаткам царкоўна-рэлігійных ды календарна-астранамічных інфармацыяў.

І сваім прызначэннем, і зместам, і малым фарматам Скарынава «Падарожная кніжка» аналагічная да падобных «падарожных» кнігаў Захаду Еўропы тае пары, падарожных «брэвіяроў», якія па-лацінску папулярна называліся *liber viaticus* – «падарожная кніжка». Выяўна за прыкладам гэтых малітоўнікаў падарожных і доктар Скарына даў сваёй кнізе й малы кішанёвы фармат, і самую

назву «Подорожная книжка». Кніжак з падобнаю назваю не знала тады ні Бацькаўшчына доктара Скарыны, ні іншыя славянскія праваслаўныя краі.

Скарынаў каляндар

Пятая й апошняя частка «Падарожная кніжкі», «Последование», змяшчае Скарынаў календар. На першым аркушы, у рамцы складзенай з дрэварытных заставіцаў, чырвоным колерам надрукаваны заглавак. Складаецца «Последование» з дзвюх частак: «Святцаў» і «Паскаліі».

Скарынавы назвы месяцаў

Індаеўрапейскія мовы – славянскія, германскія, раманскія – не захавалі слядоў існавання старавечных, у дагістарычную пару яшчэ паўсталых, супольных назваў месяцаў. З гэтага вынікае, што ў пару індаеўрапейскае супольнасці памесячнага падзелу года прашчурны індаеўрапейцаў не зналі. Назвы гэтыя з'явіліся ў часы пазнейшыя ды ў кожнай з індаеўрапейскіх моўных групаў незалежна. Старыя народныя назвы месяцаў славянскіх народаў зраджаюць ужо ры-

назвы месяцаў народныя, але лацінскага паходжання царкоўнакніжныя.

Народныя назвы месяцаў славянскія сведчаць пра тое, што паўсталі яны яшчэ перад тым, як земляробства стала галоўным людскім заняткам. З назваў месяцаў беларускіх толькі жнівень ды кастрычнік адбіваюць час земляробскае працы. Красавік жа, ліпень ды верасень азначаюць важны для пчалароў час красавання.

Бальшыня ж назваў перадаюць кліматычныя асаблівасці дадзенае пары года: снежань, студзень, люты, або звязаныя з імі змены ў прыродзе – сакавік, травень, лістапад.

У 325 годзе, на Першым Усяленскім Саборы ў Нікеі, Хрысціянская Царква прыняла за абавязваючы ў царкоўна-рэлігійным ужытку рымскі юліянскі календар з ягоным падзелам года на дванаццаць месяцаў ды разам і лацінскія назвы гэтых месяцаў. З прыёмом хрысціянства ў Х ст. прашчурамі сучасных беларусаў праз царкву пачалі пашырацца сярод іх і лацінскія назвы месяцаў у іхнай царкоўнаславянскай версіі.

Ведама, што беларускія землі яшчэ й да прыёма хрысціянскае веры мелі ўжо высока развітыя гарадскія цэнтры, што паўсталі на рачных камунікацыйна-гандлёвых шляхах

кае на загад князя, а толькі час перавагі ды пачатку афіцыйнае дамінацыі хрысціянства над язычніцтвам.

Скарына ў «Святцах» свайго календара падае назвы дванаццаціх месяцаў года падвойна: лацінскага паходжання царкоўнаславянскія ды побач тагачасныя народна-гутарковыя, што былі тады відавочна ўжытку ў Полацку, Вільні ды й на ўсім прасторы беларускіх земляў. Назвы месяцаў у сваім календары Скарына падае гэтак:

Месяць септэврыі зовемы вресень – *верасень*
месяць октовриі рекомы листопад – *кастрычнік*
месяць новемвриі иже есть грудень – *лістапад*
месяць декавриі еже есть прасинець – *снежань*
месяць генуарь зовемы стычень – *студзень*
месяць февраль рекомы лютый – *люты*
месяць марть рекомы марець – *сакавік*
месяць апріль зовемы кветень – *красавік*
месяць маі потому же маі – *травень*
месяць іюнь рекомы чирвець – *чэрвень*
месяць іюль рекомы липець – *ліпень*
месяць август рекомы серпень – *жнівень*

У полацкім рукапісным Евангеллі XIV ст. пададзеныя гэтыя народныя назвы для першых васьмёх месяцаў года, пачынаючы ад студзеня (чатыры іншыя ў кнізе не захаваліся): прасинець, снежин, сухый, березозол, травень, изок, червень, зарев. Дык сярод гадоў дзвесце пазнейшых назваў месяцаў палачаніна Скарыны з васьмёх полацкіх назваў XIV ст. знаходзім толькі дзве: прасинець і чырвец.

Супаставіўшы сучасныя беларускія назвы месяцаў з Скарынавымі, можна бачыць, што шэсць з іх у істоце тыя самыя, што і ў Скарыны: лістапад, люты, май (які цяпер называецца й травенем), чырвень, ліпень. Месяць лістапад змяніў аднак сваё месца: у Скарыны так называецца месяц дзясяты, цяперашні кастрычнік. Скарынаў лістапад бяспрэчна больш падыходзіць «лістападнай» пары года на землях Беларусі, як лістапад сучасны, месяц адзінаццаты.

З назваў месяцаў «марец» і «май» у Скарыны можна бачыць, што ўжо ў ягоныя часы гэтыя назвы лацінскага паходжання праніклі і ў мову гутарковую. Як відаць з прыведзеных вышэй народных назваў месяцаў полацкага XIV ст. Евангелля, Скарынавы «марец» там тады яшчэ называўся «сухий», а «май» быў яшчэ «травенем». Пра іхную адаптацыю ў народную мову, ды найменш ад часоў Скарыны, сведчаць і паўсталыя з гэтымі назвамі народныя прыказкі, прыкладам, пададзена І. Насовічам у ягоным слоўніку 1870 года: «Цешыўся старац, што перажыў марац, ажно і ў маю нясуць яго да гаю». Таксама і ў М. Федароўскага: «Марац – укусіць за палец; май – валом (сена) дай, а сам на печ уцякай».

Вітаўт ТУМАШ

(Заканчэнне
ў наступным нумары)

Календарная сістэма Беларусі ў часы Скарыны¹

Графічнае аздабленне календара складаецца з дрэварытных ініцыялаў і заставіцаў з белым рысункам на чорным фоне.

Ініцыялаў у календары чатыры, рознае велічыні й рознага рысунку. У календары 17 водціскаў дрэварытных заставіцаў з расліннакветчым арнамантам адзінаццаці розных рысункаў. На іх васількі, макі, разэты, лісты. На некаторых ёсць рыбы, а на аднай – людская галоўка.

Апрача асноўнага зместу «Святцаў» – паказання святаў і святых на кожны дзень года – ёсць у іх і інфармацыі астранамічнага характару. Угары левае старонкі развароту, пад назваў месяца, дадзена, звычайна ў трох радках, даведка пра лік дзён у гэтым месяцы, пра знакі задзяка, пра даўжыню дня й ночы на пачатку месяца.

У тэксце «Святцаў» кожнага месяца, пасля адпаведнага дня, дадзена інфармацыя пра пераход сонца ў іншае сузор'е задзяка. Прыкладам, пасля 9 лютага ўстаўлены радок: «Того дня солнце входит в рыбы». Раз або й два разы ў месяц, між радкамі святцаў пададзена інфармацыя пра даўжыню дня й ночы ды заўсёды ў той дзень месяца, калі гэтая даўжыня вымяраецца роўным лікам гадзінаў, без мінутаў. Прыкладам 25 сакавіка: «День иматъ годин 13 а ноц 11».

сы супольнасці іхнага паходжання.

Нічога няведама, ці ды як дзялілі год на месяцы ў дагістарычную пару прашчурны беларусаў ды і іншых славянаў. Ведама аднак жа, што побач назваў для чатырох пораў года – вясны, лета, восені, зімы – мелі яны ўжо й назвы для азначэння меншых сезонных адрэзкаў часу ў залежнасці ад кліматычных зменаў у годзе ды звязаных з імі зменаў у прыродзе ці залежнае ад гэтага людское дзейнасці. Гэта можна бачыць у назвах месяцаў лістапад, снежань, студзень, сакавік ды іншых. Гэтакім назвамі спачатку, выдавочна, азначаліся не лікам дзён строга азначаных адрэзкі часу, як цяперашнія календарныя месяцы, але толькі прыбліжны час дадзенае з'явы, падобна, як і цяпер, побач назваў календарных месяцаў ужываюцца й назвы для часу рознае дзейнасці: касавіца, жніво, сяўба ды падобныя.

Калі быў заведзены падзел года на месяцы з строга азначаным для іх часам ды лікам дзён для кожнага, некаторыя з ранейшых назваў сезоннага толькі характару замацаваліся за паасобнымі месяцамі. У мове беларускай, а таксама ў мовах украінскай, польскай, чэшскай народныя славянскія назвы месяцаў былі перанятты ў мову літаратурную. У літаратурнай мове рускай, балгарскай, сербскай, славацкай, славенскай былі перанятты не

і найперш на шляху «з варагаў у грэкі» па рэках Дняпры ды Дзвіне. З дагістарычных яшчэ часоў Смаленск, Віцебск, Полацк былі ўвязаныя ў шырокія гандлёвыя сувязі з галоўным цэнтрам усходняга хрысціянства, з Візантыяй. Праз гэтыя культурна-гандлёвыя сувязі з Візантыяй дванаццацімесячны календар быў ведамы на беларускіх землях, напэўна, яшчэ перад афіцыйным прыёмом хрысціянства, ды ўжо тады месяцы гэтага календара мелі свае славянскія назвы. На гэта паказвае тое, што ў найстарэйшым захаваным помніку ўсходнеславянскага пісьменства, у ноўгарадскім Астравым Евангеллі палавіны XI ст., побач назваў месяцаў царкоўнаславянскіх згадваюцца і назвы славянскія народныя.

Дык славянскія народныя назвы месяцаў, у гэтым ліку й беларускія, выяўна паўсталі ў дагістарычную яшчэ пару. Гэта ж сведчыць пра тое, што й падзел года на месяцы на беларускіх землях быў тады ўжо ведамы. Ды й само хрысціянства пашыралася, напэўна, асабліва сярод купецка-гарадскога насельніцтва, яшчэ перад тым, як яно было прынятае афіцыйна пануючымі сацыяльна-вярхамі. Адцемлена ў летапісах афіцыйна хрысціянізацыя ўсходнеславянскіх прастораў пры канцы X ст. азначала ў сапраўднасці не пару раптоўнага з'яўлення хрысціянскае веры ды замены ёю веры язычні-

¹ Працяг тэмы. Пачатак у №№ 5 – 6. Захаваныя некаторыя асаблівасці лексікі аўтара

Дзевяностагадовы плён працы

Пры канцы мінулага года Полацкі краязнаўчы музей адзначыў 90 гадоў з дня адкрыцця першай экспазіцыі. Да юбілею калектыў старэйшага музея горада (дарэчы, аднаго з найстарэйшых і ва ўсёй краіне) арганізаваў навукова-краязнаўчую канферэнцыю, адкрыў новы раздзел экспазіцыі.

У 1918 – 1920 г. арганізаваць у горадзе краязнаўчы музей пры ДOME народнай асветы спрабаваў аддзел народнай адукацыі Полацкага павятовага выканкама. Для яго з розных куткоў павета былі прывезены 600 чучалаў розных птушак, больш за 100 прыладаў працы каменнага веку, зубы маманта, некалькі акамянеласцяў і іншыя прадметы. Але з-за адсутнасці вольных памяшканняў адкрыццё так і не адбылося. Далей за гэтую справу ўзялася Полацкая павятовая камісія па ахове помнікаў даўніны і мастацтва. Першачарговай задачай яе члены вызначылі фармаванне музейнага фонду. Са спыненнем дзейнасці камісіі ў 1924 г. яе працу працягнула Полацкае акруговае краязнаўчае таварыства. Фонд будучага музея захоўваўся ў памяшканні Першай савецкай школы, дзе праходзілі пасяджэнні гісторыка-археалагічнай секцыі таварыства. Збіраць музейныя прадметы дапамагалі больш за чатырыста сяброў раённых краязнаўчых таварыстваў, якія шукалі звесткі, выяўлялі і дасылалі ў Полацк каштоўныя знаходкі.

У ліпені 1926 г. Сафійскі сабор быў аб'яўлены дзяржаўнай маёмасцю і перададзены пад музей. На старонках мясцовай газеты «Чырвоная Полаччына» з'явілася абвестка пра хуткае адкрыццё музея, і 26 снежня 1926 г. Полацкі акруговы краязнаўчы музей пачаў сваю працу.

Першым дырэктарам установы быў Сямён Максімавіч Брэскі. У экспазіцыі тагачаснага музея можна было ўбачыць уніяцкія абразы XVIII – XIX стст., партрэты дзеячаў дамініканскага ордэна і рымскіх папаў, карціну Сальватора Розы «Забойства пакутніка Стэфана», слупкі пояса і іншыя рарытэты. Пры музеі дзейнічала невялікая бібліятэка, у якой меліся кірылічныя і лацінскія старадрукі XVI ст.

У памяшканнях Сафійскага сабора музей месціўся нядоўга: ужо ў наступным 1927 г. яго перавялі ў былую лютэранскую кірху, пабудаваную ў 1888 г. Экспазіцыю музея можна было наведаць толькі тры дні на тыдзень з 10 да 16 гадзінаў. 1930-я гг. – самы цьмяны перыяд у гісторыі музея, з якога вядома вельмі мала. У 1936 г. на пасадзе дырэктара музея Галіну Цімафееўну Дзідзенку змяніла Вера Аляксееўна Карэліна. Увесь музей складаўся з адной невялікай залы і маленькага службовага пакоя.

З пачаткам Вялікай Айчыннай вайны калекцыі музея былі амаль поўнасцю разрабаваныя: ад усяго музейнага збору засталіся толькі 462 прадметы. У верасні 1944 г. была ўтвораная Полацкая вобласць і краязнаўчы музей стаў абласным. Будынак былой кірхі быў заняты кіна-тэатрам, вольных памяшканняў у разбураным горадзе не было, таму музей быў вымушаны цясніцца ў двух пакоях Сафійскага сабора на плошчы 35 м². Дырэктарам на той

час быў Васіль Аляксандравіч Гацых. Пастаянная экспазіцыя створаная яшчэ не была: супрацоўнікі рыхтавалі перасоўныя выстаўкі на актуальныя для таго часу тэмы («Сталинская Конституция – Конституция победившего социализма», «Творцы савецкай аграбіялогіі» ды інш.) і наведвалі з імі раённыя арганізацыі і афіцыйныя мерапрыемствы, часта ў суправаджэнні лектараў абласнога лекцыйнага бюро.

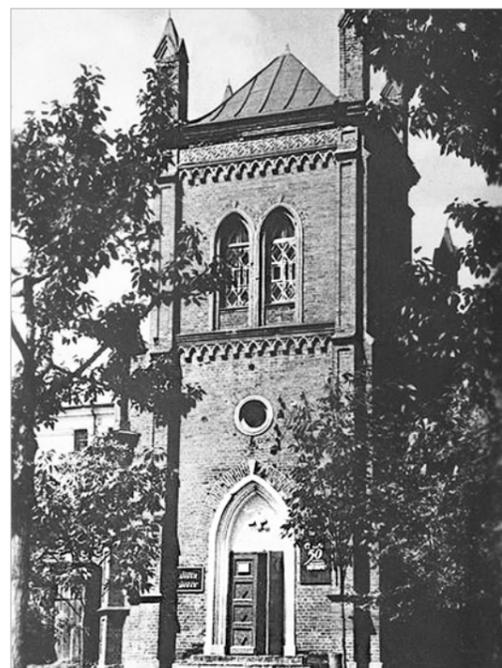
Улетку 1949 г. Полацкі абласны краязнаўчы музей быў гатовы прыняць сваіх першых наведнікаў. У экспазіцыі былі прадстаўлены шматлікія археалагічныя матэрыялы: косці маманта, каменныя сякеры, прадметы бронзавага веку, а таксама старажытная зброя, манеты XVIII – XX стст. і г.д. Вялікая колькасць экспанатаў распавядала пра падзеі Вялікай Айчыннай вайны і яе герояў: узоры трафейнай і самаробнай зброі партызанаў, фотаздымкі байцоў і афіцэраў Савецкай Арміі, карціны «Салют Радзімы» В. Эльконіна, «Пераможаны Берлін» Ф. Бараноўскага. Экспазіцыю музея ўпры-

для музея рабіў мастак-афарміцель К. Маеўскі.

У верасні 1967 г. Верхні і Ніжні замкі ў комплексе з Сафійскім саборам былі аб'яўленыя гісторыка-археалагічным запаведнікам, які стаў філіялам Полацкага краязнаўчага музея. З таго часу ўвесь калектыў музея працаваў над развіццём філіяльнай сеткі. Так, у 1971 г. недалёка ад Кургана Бесмяротнасці ў спецыяльна пабудаваных памяшканнях быў адкрыты Музей баявой славы, прысвечаны падзеям Вялікай Айчыннай вайны на Полаччыне. Праз 10 гадоў, у 1981 г., у будынку Богаяўленскага сабора адкрылася Полацкая гарадская карцінная галерэя. Яе экспазіцыя стваралася ўжо пры новым дырэктары музея – Эмануіле Міхайлавічы Хазіне.

Штогод музей удасканальваў формы працы з наведнікамі. Тут праходзілі дыспуты, тэматычныя вечарыны, гутаркі, сустрэчы з цікавымі людзьмі, урокі мужнасці. Пры ўстанове працаваў гурток краязнаўства.

У чэрвені 1985 г. быў створаны По-

Будынак музея (канец 1960-х гг.)

Сёння Полацкі краязнаўчы музей з'яўляецца адным з філіялаў Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка, які наведваюць навучэнцы школ, сяродніх і вышэйшых навучальных устаноў горада, краіны і з замежжа, турысты, афіцыйныя дэлегацыі. Некалькі разоў на год музей арганізуе разнастайныя выстаўкі, што, дапаўняючы асноўную экспазіцыю, адкрываюць малавядомыя старонкі старажытнай і сучаснай гісторыі горада. На базе музея амаль штомесяц праводзяцца музейна-педагагічныя заняткі як у межах агульнай праграмы музея-запаведніка, так і школьнага курса «Полацказнаўства».

Супрацоўнікі музея займаюцца навукова-даследчай дзейнасцю, па выніках якой прымаюць удзел у рэгіянальных, агульнанацыянальных і замежных навуковых канферэнцыях, аказваюць метадычную і кансультацыйную дапамогу, папулярызуюць гісторыка-культурную спадчыну самага старажытнага горада краіны ў перыядычным друку. Традыцыйным стаў іх удзел членамі журы ў краязнаўчых чытаннях навучэнцаў «Спадчына Полацкай зямлі», што праводзяцца апошнія 10 гадоў.

*Славiна ГАЎРЫЛАВА,
вядучы навуковы супрацоўнік
Нацыянальнага Полацкага
гісторыка-культурнага
музея-запаведніка*

*Фотаздымкі з фонду і архіва
Нацыянальнага Полацкага гісторыка-
культурнага музея-запаведніка*

Фрагмент старой экспазіцыі

гожвалі і некалькі карцінаў В. Васняцова.

У 1950 г. музею вярнулі лютэранскую кірху. Перад супрацоўнікамі музея паўстала задача стварэння новай экспазіцыі. У гэтай справе ім дапамагалі супрацоўнікі Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. У выніку праведзенай працы ў маі 1952 г. быў адкрыты для наведвання раздзел «Пасляваеннае сацыялістычнае будаўніцтва».

Дапамога полацкаму музею аказвалася і ў зборы прадметаў, што паступалі ў фонды з іншых музеяў і гарадоў. Так, Кобрынскі ваенна-гістарычны музей імя А. Суварова перадаў прадметы часоў вайны 1812 г., з Масквы былі прывезеныя археалагічныя знаходкі Л. Аляксеева з раскопак у ваколіцах Браслава. Самым каштоўным набыткам таго часу лічыцца меч X ст., знойдзены ў зямлі пры будаўніцтве полацкага завода шкловалакна.

У сярэдзіне 1950-х гг. дырэктарам музея працаваў Пётр Аляксандравіч Агурок, пазней – Мікалай Міронавіч Казлёнак. З цягам часу экспазіцыя музея пашырылася: былі адкрытыя аддзелы прыроды, гісторыі, Айчыннай вайны 1812 г., Вялікай Айчыннай вайны. Многія акварэлі і рэпрадукцыі

лацкі гісторыка-археалагічны запаведнік, у склад якога ўвайшоў Полацкі краязнаўчы музей ужо на правах філіяла запаведніка.

З 1986 па 1988 г. у музеі было праведзена апошняе на сённяшні дзень маштабнае абнаўленне экспазіцыі, адкрыццё якой адбылося 4 верасня 1988 г., з 1989-га пачаў працаваць аддзел «Гісторыя савецкага грамадства».

Фрагмент сучаснай экспазіцыі

Сляды вайны ў сям'і Сушчэняў

Многія мае аднавяскоўцы яскрава памятаюць трывожныя дні і ночы фашысцкай акупацыі. Слухаючы іх, мне прыходзяць на памяць радкі з верша Анатоля Варцінскага:

*Я вас прашу,
не зведаў хто вайны,
Прашу вас, мае дочки і сыны,
Узяць хоць долю памяці маёй,
Каб потым ёй
не зарасці травой.*

Адна з маіх суразмоўцаў – былая настаўніца Рэдкавіцкай сярэдняй школы Аляксандра Сушчэня.

Калі пачалася вайна, дзяўчына скончыла восьм класаў у Любані, бо ў нашай вёсцы ў той час была толькі сямігодка.

людкі спалілі амаль усю вёску (ацалелі толькі сем хатаў), забілі больш за дваццаць мірных жыхароў. Людзі пачалі перабірацца ў зямлянкі. Саша з маці і братамі Колям і Мішам таксама пайшлі ў лес, у загадзя падрыхтаваную зямлянку. Дзяўчына не магла сядзець там без справы, таму вышывала насоўкі, вязала шкарпэткі і рукавіцы, разам з маці пякла хлеб для партызанаў.

Брат Федзя поруч з земляком Міхаілам Братчэнем мужа на змагаўся з чужынцамі на фронце. Калі ж у кастрычніку 1943-га сям'я атрымала пахронку на брата, дзе значылася, што ён прапаў без вестак, Саша вырашала пайсці, як тады казалі, «у лес». З таго часу партызанскі атрад імя А. Тру-

ма ў Загаллі, разам з усімі расчышчала лясную тэрыторыю, замаскіроўвала яе зрэзанымі маладымі елачкамі.

Ніколі не зможа забыць Аляксандра Харытонаўна той страшэнны выпадак, калі, вяртаючыся з задання, непадалёк Барыкова партызаны трапілі ў акружэнне. З аднаго боку – немцы з аўчаркамі, з другога – Чорнае балота. Саша з усімі кінулася ў балотную багню. Некалькі сутак прасядзелі ў брудным халодным балоце. Учуюшы нямецкую ляянку і брэх сабак, усе здагадаліся, што чужынцы іх заўважылі. Партызаны

Дзмітрый Сушчэня

Адам Рабы і Мікалай Ярмак паспелі хуценька залезці на дрэва. Гэта іх і ўратавала; а Марыю Нізкую, Марыю Семяню, Марыю Ярмак, Вольгу Жэчку і Аляксандру немцы пагналі цераз лес, загналі на начлег у хлеў, што быў запоўнены людзьмі. Раніцай галодных пастроілі ў шарэнгу і павялі на бліжэйшую станцыю. Там ужо стаяў таварны цягнік. Параспівалі ўсіх у перапоўненыя вагоны. Не хапала паветра, вельмі хацелася піць. На нейкай станцыі Сашынай сяброўцы Вользе цудам удалося ўцячы. Астатніх прывезлі ў Бабруйск. Пасля лазні пачалі праходзіць камісію, хто аказваўся здаровы, адразу адпраўлялі ў Германію.

Усе рэдкавіцкія дзяўчаты патрапілі ў турму. Якія толькі здэкі не перанеслі яны там. Жылі ў антысанітарных умовах. За невялікаю правіннасць

вылюдкі жорстка збівалі, есці на дзень давалі чэрствы кавалак хлеба з вогруб'ем і місачку нішчымнай поліўкі. Саша на той час была цяжарная, таму даводзілася на кожным кроку сутыкацца з пільнымі, поўнымі нянавісці вачыма чужынцаў, якія б'ючы дапытваліся, ці не ў партызанах яе мужык. Дзяўчына моўчкі пераносіла здэкі.

Некалькі месяцаў прабылі яны ў няволі, пакуль увесну вызваліла Чырвоная Армія. Колькі было радасці – не перадаць! Чырвоная армейцы крыху падвезлі дзяўчатаў на машыне, а потым яшчэ доўга давялося аспярожна прабірацца праз лес, каб дабрацца дадому. Уначы прыйшлі ў Любань, а пад раніцу былі ўжо ў Рэдкавічах.

Неўзабаве ў Аляксандры нарадзіўся сын, але аказаўся вельмі слабым і хвараўтым, таму зберагчы малое не ўдалося, хлапчук памёр...

Каханы маладой жанчыны Дзмітрый Сушчэня быў мабілізаваны на фронт у першыя дні Вялікай Айчыннай вайны з некалькімі ваеннаабавязанымі з Любанскага раёна. Ім было даручана пераправіць у Варонеж больш за 700 галоў буйной рагатай жывёлы, каб не дасталася немцам.

Па дарозе эшалон некалькі разоў быў абстраляны, а пад Капаткевічамі фашысцкая авіяцыя разбамбіла некалькі вагонаў, таму худобу давялося доўга збіраць па незнаёмым лесе. З вялікімі перашкодамі амаль усё пагалоўе было дастаўленае на Варонежскі мясакамбінат.

У мясцовым ваенкамаце ваеннаабавязаных залічылі ў шэрагі Чырвонай Арміі; і пачалося сапраўднае салдацкае жыццё. Цяжкія баі, атакі, адступленні – і так дзень за днём. За актыўны ўдзел у баявых дзеяннях і бездакорнае выкананне загадаў камандавання быў узнагароджаны ордэнам Славы III ступені, медалімі «За адвагу», «За ўзяцце Будапешта» ды іншымі.

Дарэчы, Вялікая Айчынная вайна з роду Сушчэняў-Кругленяў уцягнула ў свой вір дзясяткі сваякоў: Рыгора Паўлавіча Сушчэню, Цярэнція Паўлавіча Сушчэню, Аляксандра Андрэевіча Кругленю, Фёдара Александравіча Кругленю, Андрэя Сямёнавіча Драбудзьку, Міхаіла Сямёнавіча Арабудзьку, Аляксандра Пятровіча Шукана і многіх іншых. Хтосьці з іх быў у партызанах, хтосьці на фронце, але ўсе яны годна змагаліся з захопнікамі.

Хоць голад і разруха былі непазбежнымі спадарожнікамі пасляваенных гадоў, але Дзмітрый Паўлавіч і Аляксандра Харытонаўна не адчайваліся, пабраўшыся шлюбам, гадавалі чацвёрта дачок і сына, выводзілі іх у людзі. Нездарма ж гаспадыня за ўзорнае іх выхаванне была ўзнагароджаная ордэнам Маці.

Гаспадар працаваў у калгасе «Чырвоная змена» механізатарам. Шчыраваў на карысць гаспадаркі, за гэта яго не раз узнагароджвалі Ганаровымі граматамі і каштоўнымі падарункамі, а ў 1980 годзе ўручылі медаль «Ветэран працы».

Аляксандра Харытонаўна, завочна адвучыўшыся ў Слуцкім настаўніцкім вучылішчы, працавала ў мясцовай школе. Больш за сорок гадоў прысвяціла педагогічнай працы, не аднаму пакаленню вучняў дала пунёўку ў жыццё. За адданую добрасумленную працу ў 1976 годзе ўганараваная медалём «Ветэран працы».

Узгодзе і павазе выгадавалі Сушчэні сваіх пяцёрых дзетак, яны ўсе стварылі дружныя сем'і, сталі паважанымі людзьмі. На жаль, гаспадар яшчэ ў 1983 годзе пакінуў гэты свет, але спагадлівыя дзеці не даюць маці засумаваць.

Цяпер у Аляксандры Харытонаўна, на вялікую радасць, трынаццаць унукаў і восьм праўнукаў.

Бабуля, як педагог па прызванні, выхоўвае іх так, каб добра вучыліся, шчыра сябравалі, паважалі дарослых, бераглі прыроду, любілі сваю родную гасцінную Беларусь і ніколі-ніколі не зведалі вайны. А найлепшым помнікам мінулым суровым падзеям няхай будзе нашая агульная памяць.

*Марыя СЛІВЕЦ,
бібліятэкар Рэдкавіцкай
сельскай бібліятэкі
Любанскага раёна*

Аляксандра Сушчэня са школьнікамі

Часта жанчына ўспамінае тую летнюю, 1941 года, вечарынку да ўсходу сонца. Добра павесялілася моладзь, вяртаючыся пешшу дадому, хлопцы і дзяўчаты дзяліліся спадзяваннямі і марамі. Ужо на парозе хаты Сашу сустрэлі тры спалоханыя браты і заплаканая маці. Ціха вымавіў бацька: «Здарылася самае страшнае для ўсіх – вайна». Неўзабаве пачуліся выбухі і гул самалётаў. Ужо назаўтра гітлераўскія бамбардзіроўшчыкі пачалі скідваць бомбы на шпілавіцкія пашы, бо да вайны праз усю вёску цягнулася вузкая чыгунка ў бок Мазыра.

Старэйшы брат Федзя пачаў збірацца ў Азярное, куды яму даручылі занесці позы ваеннаабавязаным. Праз дзень пачалася мабілізацыя.

Любанскі склад ваенкамата выехаў у Шпілавіцкі лес, ва ўрочышча Ваганін. Саша з сяброўкамі назірала за прызыўнікамі, якія разгублена стаялі пад высокім раскладзістым дубам, з імі быў і Федзька. Іх хуценька пастроілі і павялі пешшу ў бок Урэчча для адпраўкі на фронт.

Калі ж у Любані размясціўся моцны нямецкі гарнізон, фашысты часта сталі наведвацца ў Рэдкавічы. Вяскоўцы жылі ў пастаянным страху.

У канцы 1943 года ў час апошняй карнай аперацыі вы-

цікава, камандзірам якога быў Васіль Статкевіч, стаў для яе прытулкам.

Спрытная дзяўчына ўдзельнічала ва ўзвядзенні аэрадро-

Усе рэдкавіцкія дзяўчаты патрапілі ў турму. Якія толькі здэкі не перанеслі яны там. Жылі ў антысанітарных умовах. За невялікаю правіннасць

Сустрэча ў бібліятэцы

Прарасце ў мове роднай ТАЛЕНТ

**21 лютага ўся грамад-
скасць адзначыла Міжна-
родны дзень роднай мовы.
Сярод моўнага мора ціхай
крыніччай льецца беларус-
кая мова, адна з самых
прыгожых і павучых, і пра-
якую наш літаратар-зям-
ляк Іван Лагвіновіч сказаў:**

**Мову продкаў назвай я
святыйнай найпершай,
сучаснайнай найдагадой;
бо калі б не яна –
не было б гэтых вершай:
не прарос бы мой талент
у мове другой.**

Ганцаўшчына – адзін з тых
куточкаў нашай краіны, дзе
любяць і шануюць матчыну
мову, з павагай ставяцца да яе.
Таму ў дзень роднай мовы Ган-
цавіцкая цэнтральная раённая
бібліятэка імя Васіля Праскура-
ва сумесна з гарадскім Домам
культуры арганізавала на вя-

лікай сцэне сапраўднае свята,
куды былі запрошаныя вуч-
ні старшых класаў гарадскіх
школ.

Мерапрыемства, дзе ва ўсю
моц загучала беларускае сло-
ва, было прысвечанае твор-
часці Янкі Купалы, 135-годдзе
з дня нараджэння якога буд-
зем адзначаць сёлета. Мена-
віта ў беларускай мове «пра-
рос» талент знакамітага Пес-
няра. Шырокай, раздольнай
ракою ў зале лілася народная
песня, сэрцу радасная і балес-
ная, якую маленькі Янка ўва-
браў з малаком маці. Шчырай
песняй гучала паэзія вялікага
паэта, так улюбёная бела-
рускімі кампазітарамі. Услу-
хайцеся ў словы вершаваных
песень «Спадчына», «Маліт-
ва». Хіба можна мацней і пры-
гажэй сказаць і праспяваць
пра Беларусь? Тут кожнае сло-
ва пранікнёнае любоўю да род-
нага краю, да беларускага на-
рода. А спытайцеся, чаму п'е-

са «Паўлінка», напісаная 105
гадоў таму, падабаецца гледа-
чу? Таму што праз гумар пісь-
меннік уздымае праблемы, ак-
туальныя і праз стагоддзі, дзе
ёсць усё – і смех, і каханне, і
слёзы...

Усё гэта гучала на сцэне
дома культуры, напоўненай
нацыянальным аздабленнем.
Атрымалася сапраўднае Свята
матчынай мовы, якое ма-
ленькім агеньчыкам запаліла-
ся ў сэрцах юных гледачоў. І
хто ведае, магчыма, некаторыя
з іх падхопяць гэты агеньчык і
не дадуць яму загаснуць, пра-
нясуць любоў да роднай мовы
праз усё сваё жыццё. Праня-
суць годна і шчыра, як народ-
ны пісьменнік Беларусі Янка
Купала.

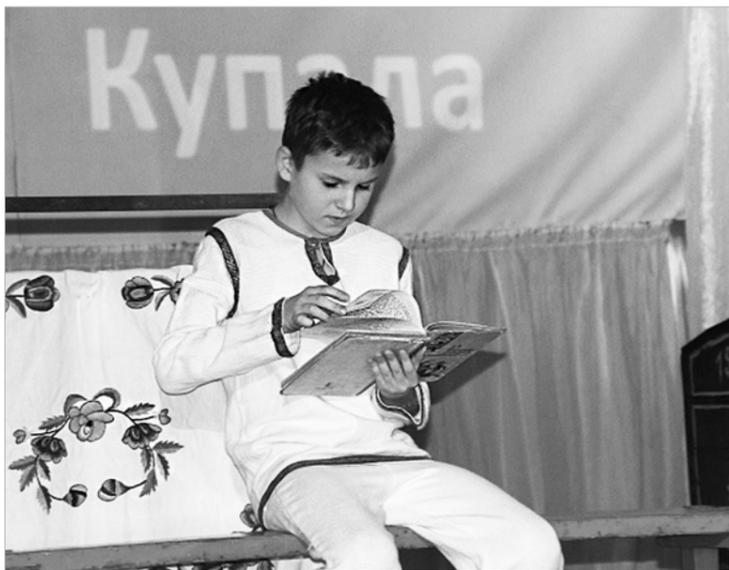
**Таццяна МАЛЯЎКА,
загадчык аддзела бібліятэчнага
маркетынгу Ганцавіцкай
цэнтральнай раённай бібліятэкі
імя В. Праскурава**

Творчасць нашых чытачоў

Родная мова

Я чую рускую здаўна
І іншыя таксама...
Шаную мову дзікуна,
Але бліжэйшая – адна,
Якой гаворыць мама!
Яна ў крыві, яна ў душы!
І без яе – мне нельга жыць.
Я з ёй у марах, з ёй у сне –
Тут аніякога дзіва!
Бо мова маміна ўва мне –
З усёй маёй Радзімай!
Бо мова маміна ўва мне:
Як – дасягненне маіх продкаў!
Была святою Скарыну –
І стала кніжным сродкам!
У ВКЛ ад града і да сяла –
У канцылярыях жыла.
На ёй ствараліся законы!
І з ёй араліся загоны!
Я з ёй даўно спазнаў сусвет.
І з ёй пайшоў у людзі
На сёння – не адзін паэт.
А колькі ж яшчэ будзе?!
А мова маміна ўва мне –
З пяшчотаю святою.
І ёй я рады, як Вясне!
Любой пагоднаю парою...
Калі мяне пакліча лёс:
Я накажу і сыну –
Каб, як і я, – ён гонар нёс!
За Маму! Мову! І Радзіму!

Яўген АДАМОВІЧ, прафесар

Ведаць, каб не паўтарылася

**Без малага тры дзесяцігоддзі аддзяляюць нас ад даты вываду
савецкіх войскаў з Афганістана. Аднак да гэтага часу мы яшчэ
мала ўяўляем сабе маштабы трагедыі той неаб'яўленай вайны,
калі нашыя хлопцы былі вырваныя з мірнага жыцця і кінутыя ў да-
лёкую краіну. Афганская вайна доўжылася 9 гадоў, 1 месяц, 19
дзён – удвая даўжэй, чым Вялікая Айчынная. Праз афганскае пек-
ла прайшоў мільён савецкіх салдатаў, з іх 30 тысячаў беларусаў.
Гэтую вайну не выкрасліць, не сцерці з іх памяці.**

Тыдзень памяці «Афганістан: ведаць,
каб не паўтарылася», што наладзілі су-
працоўнікі Бярэзінскай раённай біблія-
тэкі, быў адрасаваны моладзі і меў ан-
тываенны пафас. Важна было намацаць
тую кропку пачуццяў-эмоцыяў, якія фар-
муюць пратэстны антываенны настрой,
дапамагаюць сучаснікам адчуць драма-
тычнасць і трагічнасць сітуацыі, убачыць
жудасны твар вайны праз прызму све-
таадчуванняў воінаў-афганцаў, у шмат-
галосці лёсаў данесці да сучаснікаў не
адзін абвінавачвальны чалавечы голас.

Навучэнскай моладзі райцэнтра Бе-
разіно і аграгарадка Паплавы бібліятэ-
кары прапанавалі тэатр маналога «Аф-
ганскі ветер зной прашумел над моею
судьбой». Маналог-споведзь стаў ас-
ноўным сцэнічным прыёмам, дазволіў
эмацыйна ўзбагаціць мерапрыемствы,
стварыць яркі, запамінальны вобраз.

У аснову монатэатралізацыі пакла-
дзены матэрыялы кнігі Святланы Алек-

сіевіч «Цынкавыя хлопчыкі». Гэты ўні-
кальны твор дакументальна-спавядаль-
нага жанру – манумент памяці, ма-
нумент праўды. Невыпадкова С. Алек-
сіевіч – лаўрэат трыццаці літаратурных
прэміяў, у тым ліку Нобелеўскай, – но-
сіць тытул «Самага шчырага чалавека
стагоддзя».

Пранікнёна-шчырыя споведзі герояў
кнігі аказалі моцнае ўражанне на слуха-
чоў, якія ўспрымалі пачутаяе, як аповед
блізкіх людзей.

За час прабывання ў Афганістане са-
вецкім хлопцам давялося спазнаць
столькі, колькі іншаму мужчыну не да-
вядзецца за ўсё жыццё. Важна было
перадаць атмасферу чужой краіны з
нязвычайнымі нормамамі, звычаямі і пры-
родай, у якой апынуліся беларускія
хлопцы. Паўсталі жывыя карціны ваен-
нага побыту і ўмоваў прабывання. Са-
вецкія хлопцы трапілі ў «каменны век»: у
нас – канец 1970-х – 1980-я гады, там

на календары 1360-я (XIV стагоддзе!).
Мясцовыя жыхары збіраюць 2-3 ура-
джаі ў год і ўсё роўна бедныя. Зямлю
апрацоўваюць сахой. У аўтобусах –
людзі ўперамешку з авечкамі і каро-
вамі. Маленькіх дзяцей увогуле не мя-
юць, лічаць, што слой бруду зберагае
ад ліхога. Мухі велічынёю з чайную лыж-
ку... Вакол – горы ды калючкі, здаецца,
што на гэтай зямлі жывуць толькі ка-
мяні. Калі дзьме вецер «афганец» – уво-
гуле канец свету: на адлегласці выцяг-
нутай рукі нічога не бачна. Гарачыня
40-65 градусаў. На расплаўленай брані
БМП не ўседзецца. Закіпаюць рухаві-
кі. Каскі на галовах салдатаў нагрэтыя
калі, як патэльні. Пад'ём у горы – як узы-
ходжанне на эшафот. З усіх бакоў на сал-
дата навешана 40-50 кілаграмаў:
бронекамізілка, аўтамат, падвоены
камплект патронаў, некалькі кілаграмаў
гранатаў, міна. Ступаць у гарах даво-
дзілася ціха, асцярожна, калі пры
пад'ёме сарвешся – падаць моўчкі,
«жывым каменем», каб не выдаць тавары-
шаў...

Савецкія салдаты, якія вярнуліся з
Афганістана, назаўсёды засталіся аф-
ганцамі з чорнай адмецінай памяці.
Яны выжывалі двойчы: першы раз там,
на вайне, другі – тут, у мірным жыцці.
Кожную ноч ішлі ў бой, спалі з напуў-
расплюшчанымі вачыма, ноччу падхоп-

ліваліся і мацалі аўтамат... Усхоплівалі-
ся, як ад стрэлу, ад будзільніка ці тэле-
фоннага званка. Баяліся хадзіць па тра-
ве, засцерагаючыся міны... Не пазна-
валі сябе ў люстэрку – так змяніліся
вочы, твар...

Кожны 20-ы савецкі салдат загінуў у
Афганістане. 770 беларусаў вярнуліся
дадому ў цынкавай труне грузам «200». Афганская куля навілет прабіла 9 500 мацярынскіх сэрцаў. Асабліва пранікнёна гучалі на мерапрыемствах успаміны-споведзі матуляў, якія страцілі ў афганскай вайне сваіх сыноў і дачок: для іх вайна не скончылася, яны да дзён сваіх апошніх будуць ваяваць-вымаліваць сваіх дзяцей з бездані. У кожным – спыненае імгненне трагедыі, свая нявыдудманая гісторыя, свой боль, свой крык душы. Літаратурны ракурс мацярынскіх пакутаў паказаў жаночы аповед паводле аповядання Анатоля Бутэвіча «Стасева ялінка». Кожны жаночы маналог гучаў як праклён вайне.

Мерапрыемствы Тыдня памяці ўсім сваім вобразным ладам заяўлялі адзінства і пераемнасць пакаленняў у справе захавання міру на планеце. Актуальна прагучала заключная думка: вайну трэба прадухіляць да першага стрэлу. Пра мір трэба клапаціцца да таго, як грывне першы стрэл. Іначай будзе позна.

**Тамара
КРУТАЛЕВІЧ,
загадчыца аддзела маркетынгу
Бярэзінскай ЦРБ**

Сакавік

4 – Тур Юрий Мікалаевіч (1937, Мінск – 2003), тэатральны мастак, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

7 – Браўдэ Дзіна Маркаўна (1937), харэограф, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

8 – Селіханаў Сяргей Іванавіч (1917 – 1976), скульптар, народны мастак Беларусі, лаўрэат Ленінскай прэміі (1970) – 100 гадоў з дня нараджэння.

11 – Крашэўскі Каятан (1827, Пружанскі р-н – 1896), пісьменнік, кампазітар, астраном-аматар – 190 гадоў з дня нараджэння.

11 – Алесь Гарун (сапр. Прушынскі Аляксандр Уладзіміравіч; 1887, Мінскі р-н – 1920), пісьменнік, удзельнік нацыянальна-вызваленчага руху – 130 гадоў з дня нараджэння.

11 – Емяльянаў Мікалай Генадзевіч (1947), акцёр тэатра, заслужаны артыст Беларусі, уладальнік знака Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь «За ўклад у развіццё культуры Беларусі» (2012) – 70 гадоў з дня нараджэння.

13 – Будкевіч Уладзімір Уладзіміравіч (1947, Магілёў), музыкант, педагог, заслужаны артыст Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

16 – Шчырыца Валерыі Пятровіч (1947), музыкант, заслужаны артыст Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

17 – Віцебск, горад, цэнтр раёна і вобласці – 420 гадоў з часу атрымання граматы на магдэбургскае права.

Паважаныя сябры!
Наступны нумар
«Краязнаўчай газеты»
выйдзе 17 сакавіка.
Да сустрэчы!

У тэатры «Зьніч»

Пастаноўкі сёлетняга сакавіка Беларускай паэтычнай тэатра аднаго акцёра «Зьніч» прысвячае 80-годдзю Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

2 сакавіка ўдзень 9 – 14-гадовых падлеткаў чакае монаспектакль «Палескія рабінзоны» паводле аднайменнай прыгодніцкай аповесці Янкі Маўра. Дзеянне адбываецца прыкладна ў такіх ж вясновыя дні на Палессі, калі растаюць снег ды ільды, разліваюцца рэкі, затопляюць вялікія тэрыторыі. Гэтае славутае Палескае разводдзе і захацелі пабачыць Мірон Бажко і Віктар Каляга, якія начыталіся прыгодніцкіх кніг аб далёкіх краінах. Але прыгоды падлеткаў чакалі на сваёй зямлі... Гледачы разам з героямі адправяцца ў цікавую вандроўку, а таксама даведаюцца, як здабываць агонь, рабіць гаспадарчыя прылады, шукаць ежу.

Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца – заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Шэлестаў.

Увечары таго ж дня дарослых чакае паэтычны монаспектакль **«Люблю»** паводле твораў Анатоля Вяцінскага. Аўтар інсцэніроўкі і выканаўца – Галіна Дзягілева, музычнае суправаджэнне – Кірыл Успенскі і Максім Цэхановіч (гітара).

Любоў часам мае зусім нечаканае праяўленне. Яна – аснова ўсяго сутнага, усяго, што існуе на зямлі: «Што значыць зямное шчасце здабыць? Любіць...» У спектакль увайшлі вершы А. Вяцінскага розных гадоў і паэма «Дажынкi».

У панядзелак удзень, **6 сакавіка**, 7 – 10-гадовых гледачоў чакаюць на монаспектаклі Сяргея Кавалёва паводле вершаў Кармэн Барнос дэ Гаштольд **«Маленькі Анёлак»**. Выканаўца – Раіса Астрадавіча, рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева. Твор французскай пісьменніцы К.Б. дэ Гаштольд «Малітвы жывёлаў» – гэта просьбы розных жывых істотаў, «братоў нашых меншых», да

Бога. А перадаюць тыя просьбы Усявышняму анёлы і маленькія анёлкі – лёгкія незямныя істоты...

Увечары чакаецца паэтычны монаспектакль **«Не праклінай, што я люблю»**. У аснову яго пакладзены вершаваны раман народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча «Родныя дзеці». Аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык – Галіна Дзягілева, выканаўца – Мікалай Лявончык. У спектаклі гучыць таксама музыка ў выкананні цымбалісткі Дар'і Неўмяржыцкай.

Н. Гілевіч стварыў своеасаблівую паэтычную сюіту, дзе гарманічна знітоўваюцца гумарыстычныя ноты і пранікнёная, шчымлівая музыка кахання, чуюцца напевы роднай зямлі. І своеасаблівым запаветам гучаць словы, укладзеныя паэтам у вусны галоўнага героя Сцяпана Вячоркі:

*«Жыві, карміцелька-зямліца!
Радзі! Пладзі! Святкуй жніво!
І дзень і ноч гатоў маліцца
Я за здароўе за тваё.
Ды што малітва! Тут патрэбен
Разумны, рупны гаспадар,
Каб не ляцеў, не слаўся небам,
Як дым, жыцця прыродны дар».*

Удзень **13 сакавіка 7 – 10-гадовых** гледачоў чакае **«Вясёлая каруселя»**. Гэта монаспектакль-сустрэча, дзе артыстка Ларыса Горцава вядзе гледача па жыцці і творах выдатнага паэта Артура Вольскага. Малечу чакаюць вершы, гульні, казкі, загадкі і розныя прыгоды. А таксама цымбальная музыка ў выкананні Дар'і Неўмяржыцкай.

Увечары ж – спектакль «Не праклінай, што я люблю» паводле вершаванага рамана Н. Гілевіча.

*Дарога песень вечаровых –
Між дзвюх купальскіх зараніц,
І самых першых, хлапчуковых,
Маіх да скону, таямніц...*

І гэтая дарога запрашае да роднага дому, да вытокаў.

Удзень **14 сакавіка** запланаваная чарговая сустрэча маленькіх гледачоў з творчасцю А. Вольскага. Гэта лялечны монаспектакль **«Граф Глінскі-Пялінінскі»**. Рэжысёр і выканаўца Вячаслаў Шакалідо раскажа незвычайную гісторыю жыцця і прыгодаў хлопца Марціна і ката Максіма. Ці зможа звычайны хлопец з дапамогаю кемлівага сябра ператварыцца ў графа? Пра гэта малеча і даведаецца, калі прыйдзе на спектакль.

А **увечары** таго ж дня заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава запрасіць на спектакль **«Прыпадаю да нябёс»**. У аснове пастаноўкі – вершы Яўгеніі Янішчыц. Аўтар інсцэніроўкі і рэжысёр-пастаноўшчык Галіна Дзягілева, музычнае суправаджэнне Марыі Кучынскай (цымбаль).

«Я думала, лёсам мне дадзена многа, і многае, праўда, мне лёс падарыў...», – некалі напісала Я. Янішчыц, для якой паэзія стала жыццём, сфармавала яе як асобу.

Спектаклі праходзяць у тэатральнай зале Культурнага цэнтра касцёла Св. Сымона і Св. Алены. Дзіцячыя пастаноўкі пачынаюцца а 15-й гадзіне, дарослыя – а 19-й. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па мінскім тэлефоне: 331-75-53.

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 8

Уздоўж: 1. Губачкі. 4. Краскі. 10. Ружа. 11. Амур. 12. Мілёначак. 13. Ніша. 15. Рыцар. 16. Адам. 20. Краля. 21. Рыбак. 22. Крысо. 23. Гранд. 25. Хата. 26. Сэрца. 29. Галя. 33. Перашкода. 35. Нона. 36. Вочы. 37. Ганчар. 38. Прымета.
Упоперак: 1. Гармонік. 2. Божа. 3. Камін. 5. Раман. 6. Кума. 7. Слёзы. 8. Краса. 9. Прысмак. 14. Шпажыст. 17. Дабрата. 18. Мядок. 19. Другі. 22. Каханне. 24. Дзяўчына. 27. Эмаль. 28. Цукат. 30. Веста. 31. Адбор. 32. Янка. 34. Воле.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАЛЕАГРАФІЯ (заканчэнне артыкула). Тэрмін «палеаграфія» ўпершыню ўжыты французскім вучоным Б. Манфаконам, з імем якога звязана і выдзяленне яе з дыпламатыкі як самастойнай дысцыпліны. Пачынальнік беларускай палеаграфіі – Я. Карскі,

дакументы XIV – XVI стст. вывучалі І. Даніловіч, І. Грыгаровіч, М. Доўнар-Запольскі, А. Сапуноў, Д. Даўгяла, В. Баркоўскі, Г. Харашкевіч. Беларускай тэк-

Літара «О» XVI ст.

Літара «О» XVII ст.

Выпіс з кнігі галоўнага літоўскага трыбунала. Навагрудская кадэнцыя (1666 г.)

сты, напісаныя арабскім шрыфтам, даследаваў А. Антановіч.

Палеаграфія музычная – музычна-гістарычная навука, што вывучае старажытныя сістэмы запісу музыкі; галіна палеаграфіі. Збірае, апісвае, расшыфроўвае і перакладае на сучасную натацыю старажытныя помнікі музычнай пісьменнасці, публікуе іх. Вывучае лічбавыя, літарныя сістэмы запісу музыкі, сістэмы, што выкарыстоўваюць спецыяльныя ўмоўныя знакі (заходнееўрапейскія неўмы, старажытнарускія крукі ды інш.).

ПАЛЕАТЫПЫ (грэч. *palaios* старажытны + *typos* адбітак, форма, узор) – умоўная назва еўрапейскіх друкаваных выданняў 1-й паловы XVI ст.

Сярод палеатыпаў – выданні А. Мануцыя, Эцэнаў, Э. Далэ, братоў Трэксель і інш. Вядома каля 70 славянскіх палеатыпаў кірыліцкага шрыфту, у т.л. кнігі Ф. Скарыны. Служаць прадметам спецыяльнага збірання і каталагізацыі. Для вядзення ўсесаюзнага ўліку ў СССР ствараліся каталогі асобных калекцыяў («Каталог палеатыпаў» былой Румянцаўскай публічнай, цяпер Ленінскай Маскоўскай бібліятэкі» М. Кісялёва, 1927 – 1929; «Каталог палеатыпаў. Са збору навуковай бібліятэкі імя М. Горкага Ленінградскага ўніверсітэта», 1977).

На тэрыторыі Беларусі ў XVI – XIX стст. палеаграфія зберагалася ў царкоўных і манастырскіх бібліятэках, у бібліятэках навучальных устаноў Віцебска, Гродна, Мінска і Магілёва, у буйных прыватных зборах. У Беларусі значныя калекцыі палеаграфіі створаны ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі і Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі.

ПАЛІЕЭС Сэндэр (Аляксандр) Давыдавіч (31.07.1898, Мінск – 26.09.1964) – мастацтвазнаўца. Скончыў БДУ (1926). Супрацоўнік Інстытута беларускай культуры (1922 – 1928), адначасова (1924 – 1931) Беларускага дзяржаўнага музея, старшы канструктар Белкааппрамсавета па народных мастацкіх промыслах (1933 – 1939), навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага мастацкага музея БССР (1939 – 1941 і 1947 – 1958). Аўтар артыкулаў і нарысаў па гісторыі беларускага выяўленчага мастацтва, пра беларускіх мастакоў і архітэктараў, народныя мастацкія промыслы, народную творчасць у перыядычным друку, кніг «Ад Гомеля да Днепрабуда па Сожу і Дняпру» (1934), «Мастацкія рамёствы Беларусі» (1947), «Пароднай Беларусі» (1958) і інш.